
Nr. 69 - Persillekræmmeren - 2010

Med postvognen Stensballe – Horsens i 1904

af A. J. Gejlager (1878-1955), Stensballe

Stensballe-forfatteren A. J. Gejlager havde den 31. december 1954 en artikel i Horsens Folkeblad med titlen ”Stensballe – Horsens for 50 år siden”. Artiklen er interessant. Den fortæller om livet i Stensballe for 106 år siden. Den gengives i det følgende - og i sin oprindelige form, dog har Lokalkivet ændret overskriften, gjort et par tilføjelser i parentes og brugt nutidig retskrivning.

Landpost Jens Christiansen med sin postvogn. Foto ca. 1904.

For et halvt hundrede år siden (dvs. i 1904) talte de gamle om, at Stensballe og Horsens engang skulle vokse sammen. Sådan var det spået, sagde de. Og nu er det jo ikke så langt fra, at spådommen kan gå i opfyldelse. (Det skete ved kommunesammenlægningen i 1970).

Men for 50 år siden (dvs. i 1904) syntes det at være en umulig tanke. Da var vejen mellem landsby og købstad uendelig lang og øde. På strækningen mellem Stensballe og Sundet fandtes kun fire landejen. På strækningen mellem Stensballe og Sundet fandtes kun fire landejendomme samt Sundhuset og Hessellund Teglværk (værket arbejdede fra 1863 til 1948). På Horsens-siden af Sundet lå restaurationen Sølyst (i dag det Sociale Døgncenter) med cykelbane, hvor cowboyen Texas-Tex i nogen tid svang sin lasso og viste sin fænomenale ridefærdighed for et undrende publikum.

Resten af vejen helt ind til kirkegården (Sundvejen, der på den tid var den smukkeste vej i Horsens) og den lige overfor liggende restauration ”Bøgelund” (nedrevet) var fuldkommen øde og ubebygget, når man ser bort fra tre gamle stråttækte lader på den nordlige side af vejen. De var stærkt søgte af hjemløse eksistenser. Mest kendt var ”Eneboeren”, en skikkelig gammel fynbo, der i adskillige år holdt til i laden lige over for Sølyst. Om dagen gik han på arbejde hist og her, hvor der vankede varm mad, og da åd han som en tærsker. Han samlede sig også nogle skillinger, som han opbevarede i en blikspand i ladens halm, men de blev skammelig stjålet fra ham. Helt rigtig i hovedet var han ikke. Han var altid plaget af ”den usynlige”, som fulgte ham, hvor han stod og gik. Kom han ind et sted og fik lov at sætte sig, bad han om en ekstra stol til sin plageånd. Han påstod, at han havde stået lig i længere tid på grund af kulde. Derfor var det ikke så underligt, at han talte meget om varme og drømte om en tid, da hvert menneske skulle få sin private sol til brug efter behag. (Fattigloven af 9. april 1891 gav kun ringe støtte til fattigfolk, først med loven om offentlig forsorg af 20. maj 1933 ændredes dette forhold).

Selve vognbanen var ikke altid lige indbydende. Den kunne til tider være hullet som en æbleskivepande, og i regnfulde perioder lignende den nærmest en udskåren strimmel af ”De Tusind Søers Land”. Værst var det langs kirkegården, hvor et tykt lag mudder gjorde det næsten umuligt at færdes, enten man var til fods eller på cykel, hvis man da ville se nogenlunde ud, når man kom ind til byen. Der var så ikke andet at gøre end at liste sig frem ad det fedtede dige (mur i dag), der dengang heggede kirkegården.

En tur til Horsens var altså ikke altid lige fristende, men det fik ikke hjælpe. Når spisekammer og tobaksposen var tom (1904), måtte man af sted; for i Stensballe kunne man ikke købe så meget som en knappenål eller en rulle skrå. Der var hverken købmand eller brugs, kun en såkaldt Indkøbsforretning. (Se Persillekrammeren nr. 13). Det var et privat foretagende for de gårdmænd – og rent undtagelsesvis et par heldige arbejderfamilier – der havde stiftet den, og som skiftedes til hver fjortende dag at hente et læs varer hjem fra byen og dele dem mellem sig.

Under disse omstændigheder var det godt med postvognen, en overdækket charabanc (firehjulet kørevogn med sidebænke og højt kuskese), som tilhørte og kørtes af landpost Jens Christiansen. Hver søgnedags eftermiddag kunne man for en beskeden betaling – jeg tror, det var 25 øre – for en enkelt tur og 40 for en dobbelt – komme frem og tilbage og have nogle timer til rådighed inde i byen. Det var ganske utroligt, så mange mennesker, der kunne stoppes ind i domme samt Sundhuset og Hes rumlekassen eller få plads foran ved kusen, og så mange pakkenelliker, der kunne stables ovenpå, især på hjemturen. Jo flere, jo bedre, tænkte Jens Post, for det gav bonus. Men var der nogen, der lavede vrøvl, gjorde han kort proces. Så kunne de gå. Han var ikke sådan at køre med. Selv om man var glad ved at blive befordret, kunne den halve times kørsel være mere end lang nok, især på hjemvejen ved vinter, når en enlig lygte spredte blafrende lys i rummet og blandede sin kvælende os med duften af kaffe og krydderier og lugten af våde klæder. Det var ikke just højfjeldsluft, man indåndede på en sådan tur, og man trak vejret dybt og befriet, når man endelig slap ud. Men trods alt var vi glade for postvognen; vi kendte ikke bedre befordring.

Som allerede nævnt kørte vognen kun på søgnedage. Om søndagen måtte man enten ty til cyklen eller bruge apostlenes heste. I sidste tilfælde var det en lang rejse, hvis man skulle helt ud i den vestlige udkant af Horsens, og især hvis man havde barnevognen at færdes med. Når vejret var godt, kunne man naturligvis klare sig uden postvognen, og det hændte, at man kunne få kørejlighed med en af bønderne. Derved sparede man i alt fald benene, men just ikke så megen tid, for det gik ikke i galop, højst i et stilfærdigt luntetrav. Undtagen hvis man kørte med frøavler Rasmus Østergaard. (Stifteren af Østergaards Frøavl, der var Stensballes største arbejdsplads fra 1884 til 1976, hvor firmaet blev solgt og flyttede til Hedensted. Se Persillekrammeren nr.12 og 19). Rasmus Østergaard kørte i jumbe (lille åbent tohjulet enspænder-køretøj med siddehynder i længderetningen) forspændt frederiksborghesten ”Peter Langfart”. Det betød, at man fløj let og hurtigt over bunden. Man var i Horsens, før man fik set sig om.

En skønne dag begyndte bilerne at vise sig i landskabet. Overlæge Høegh Guldberg, Horsens Kommunehospital (boende Agervej 9) var vistnok den første, jeg har set, der kørte rundt i et sådant vidunder. Men det skete da også, at bilen gjorde knuder midt på landevejen og ikke ville ud af stedet, og det skete naturligvis, når doktoren havde mest travlt. Så kastede han jakken, smøgede ærmerne op og kravlede ind under bilen for at lede efter fejlen. Det hændte i hvert fald én gang, at han måtte lade køretøjet stå og dygtigt tilsølet af olie tage hjemturen til fods, halvt i trav, for han skulle ind og operere på sygehuset.

Senere hørte man med stor undren, at der var kommet en droskebil (hyrevogn) til Horsens og nogen tid efter, at der var to eller tre. Kunne det også gå? Det lød som et eventyr, næsten ikke til at tro. Atter senere var der en driftig mand, som forsøgte sig med en busrute mellem Stensballe og Horsens. Vi var nogle stykker, som straks prøvede det nye køretøj. Det kunne imidlertid ikke svare sig, og inden længe var vi atter henvist til postvognen, men da var det lige alt det, at Jens Post ville tage os med. Vi havde skammeligt forrådt ham, og han lod os ikke dø i synden. Han havde i det hele taget et godt øje til bilerne. – de lowter (lugter) nok, men de gir ingen møg, sagde han med alle tegn på foragt. Imidlertid kom jo den dag, da Jens Christiansen måtte lægge op efter lang og udmærket tjeneste. Den gamle postvogn kørte sin sidste tur. En ny tid med nye befordringsmidler holdt sit indtog.

Postvognen foran den gl. telefoncentral, der lå på Bygaden 81. Foto ca. 1915.

Den gl. brugsforening, der lå på Bygaden 69. Foto ca. 1920.

Reaktion: FGS, KSO